

ATATÜRK'ÜN DIŞ TÜRKLER POLİTİKASI VE KIBRISLI TÜRK KİMLİĞİNİN İNŞASI

Kutlu KAYIRAN*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren dikkat ettiği siyaset alanlarından birisi, Türk kültür dairesi içerisinde yer alan topluluklarla teması korumak olmuştur. Bu bağlamda Ankara Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı süreci içerisinde, Türkiye'deki Türkler ile "Dış Türkler" arasında sosyal ve kültürel temasların kalıcılığını amaçlayan, özgün bir politika geliştirmeye çabalamıştır. Lozan Antlaşması ile egemenlik hakkı Büyük Britanya'ya bırakılan Kıbrıs adasında yaşayan Türk soyluların durumu da bu kontekst içerisinde ele alınmıştır. Bu çalışmanın konusu, Atatürk'ün uygulamaya çaba gösterdiği Türkiye'de yapılan reformların Türk kültür dairesi içerisinde yer alan topluluklara ulaşmasına dair siyasi hamlelerin, benzer bir şekilde Kıbrıs'ta da uygulandığını belirtmektir. Kıbrıs'ta uygulanan bu politika, Enosis'e karşı güç durumda olan Kıbrıslı Türklerin milli kimliklerinin oluşmasında ve bu harekete karşı koymalarında hayati bir rol oynamıştır. Bu çalışmanın en önemli iddiası Atatürk dönemindeki siyasetin bir ürünü olarak şekillenen bu kimliklenme sürecinin, daha sonra ortaya çıkacak Kıbrıs Sorunu esnasında Ankara ile Kıbrıslı Türkler arasında ortak anlayış ve hedeflerin belirlenmesinde temel teşkil edeceğidir.

Anahtar kelimeler: Atatürk, diaspora, Kıbrıs, Enosis, kimlik

ATATURK'S POLICY ON THE TURKISH DIASPORA AND THE CONSTRUCTION OF THE TURKISH IDENTITY IN CYPRUS

ABSTRACT

One of the policy fields that the Republic of Turkey has paid attention to since its foundation has been to maintain contact with the communities within the Turkish cultural circle. In this context, during Atatürk's presidency, Ankara endeavored to develop a peculiar policy aiming at the perpetuation of social and cultural contacts between Turks in Turkey and "the Turkish Diaspora". The situation of the Turkish descendants living on the island of Cyprus, whose sovereignty was ceded to Great Britain by the Treaty of Lausanne, was also addressed within this context. The subject of this study is to indicate that the political moves that Atatürk attempted to implement to ensure that the reforms made in Turkey reached the communities within the Turkish cultural circle were similarly applied in Cyprus. This policy in Cyprus played a vital role in the formation of the national identity of the Turkish Cypriots, who were in a difficult situation against Enosis, and in their resistance to this movement. The most important claim of this study is that this identification process, which was shaped as a product of the politics of the Atatürk period, will be the basis for determining the common understanding and goals between Ankara and Turkish Cypriots during the Cyprus Problem that will emerge later.

Keywords: Atatürk, diaspora, Cyprus, Enosis, identity

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 14.05.2025

Yayına Kabul Tarihi: 22.09.2025

* Dr., kayirankutlu@gmail.com, Orcid: 0000-0002-0941-8900. (Bu makale 12 Ağustos 2025'te Arjantin'de San Andrés Üniversitesi'nde kabul edilen "La Transformación de Las Estrategias Diplomáticas de Turquía y Argentina Sobre Las Cuestiones de Chipre y Las Islas Malvinas en Los Debates de La ONU (1945-1965)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.)

Giriş

Bu çalışmada Kıbrıs Türklerinin kimliklenme sürecinin iki savaş arası dönemin koşullarında nasıl ortaya çıktığı ve hangi saiklerin rol oynadığı meselesi ele alınacaktır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu Akdeniz'in yeniden politik bir dengede şekillenmesi neticesinde, Kıbrıs Büyük Britanya'nın egemenliğinde bir taç kolonisi olarak örgütlenmiştir. Bu noktada ada içerisinde yaşayan iki farklı millete sahip Kıbrıslı Türk ve Rum halkı da yeni şartlar içerisinde organize olmuşlardır. Bu araştırmada Kıbrıs Türk'ünün yeni koşullarda organize olma sürecinde Ankara'nın doğrudan müdahalesinin olduğu ve bunun da diasporadaki Türkler (dış Türkler) politikası çerçevesinde bir siyaset ile belirlendiği üzerinde durulacaktır. Fakat öncelikle vurgulanması gereken, Atatürk liderliğindeki genç Türkiye'nin bahsi geçen politika çerçevesindeki adımlarını dönemin koşullarının el verdiği ölçüde adım adım gerçekleştirdiğidir. Bu noktada 1935 yılından itibaren Avrupa'da Hitler ve Mussolini öncülüğünde gerçekleşen genişleme politikalarının neticesinde Milletler Cemiyeti'nin kurmaya çalıştığı kısmi barış ortamının sonlanması sürecinin başlamasının önemli rol oynadığı görülmektedir. Özellikle Devlet Arşivleri'nden elde edilen Cumhuriyet Arşivi (BCA) ve Türk Diplomatik Arşivi (TDA) kaynaklarının incelenmesi neticesinde Atatürk'ün yakın coğrafyalardaki Türk unsurunun gücünü koruması amaçlı yeni bir politika geliştirmeye başladığı anlaşılmıştır. Bunun neticesinde Ankara'nın Kıbrıs'a olan ilgisi de artmaya başlayacaktır. 1935 sonrası bu politika değişimine geçmeden önce Atatürk'ün çevre coğrafyalarda yaşayan Türklerin kültürel ve sosyal olarak gelişmesini sağlamak adına kurguladığı Dış Türkler politikasına dair örnekleri incelemek yararlı olacaktır. Ardından ise Kıbrıs'ta da benzer bir politikanın nasıl uygulandığı konuları ele alınacaktır. Son olarak ise 1935 sonrası değişen şartlar neticesinde diğer Türk grupları ile olduğu gibi Ankara'nın Kıbrıs ile yakınlaşma ve Kıbrıs Türklerinin sorunlarını çözme amaçlı politikaları incelenecektir.

a. Atatürk'ün Dış Türkler Politikası

Osmanlı Devleti'nin ortadan kalkmasıyla Anadolu ve Trakya coğrafyasında bu devletin mirasçısı olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren Osmanlı coğrafyasının eski sakinlerinden olan Dış Türkler'in/Türk diasporasının durumları ile ilgilenmeye ve onların sorunları üzerine eğilmeye başlamıştır. Cumhuriyetin kuruluş aşamasından itibaren çok önemli dönüşümler geçiren ve modern ulusların düzeyine çıkmak için hızla reformlar yapan Türkiye Cumhuriyeti, yaşanan bu değişimleri eski soydaşlarına da ulaştırmak için harekete geçmiştir. Atatürk'ün kuruluş yıllarından itibaren yeni modern Türk devletini dünyanın çağdaş uluslarının üzerine çıkarma hedefi doğrultusunda, Türk kültür ve tarihinden beslenerek gerçekleştirdiği reformlar, sadece Türkiye'de yaşayan Türkler için değil, Türk kültür dairesine giren tüm toplumlar için geçerli olmalıydı. Bir bakıma Atatürk, sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının aydınlanma ve modernleşmesinden bahsetmiyordu, bu durum Türk olup başka coğrafyalarda yaşayan herkesi de içerebilirdi. Aslında Anavatan ile bu alanın dışında kalan "Dış Türkler" in birbirleriyle ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmak istiyordu. Bu sebeple Atatürk, cumhuriyet kurulduğu andan itibaren yeni ülkenin sınırları dışında yaşayan Türk kültür dairesi içerisinde yer alan toplumların göçünü teşvik etse de eğer Türk unsuru bir yerde varlığını devam ettirebilecek kadar nüfusa sahipse onların orada kalarak yerleşik kültürlerini devam ettirmesini de savunuyordu. O halde cumhuriyetin ilanı ile gelen her türlü yenilik dışarıda kalan Türk toplumlarına da ulaştırılmalı ve ortak bilinç sağlanmalıydı. Atatürk bu konuda şöyle demişti,

Türk milleti Kurtuluş Savaşı'ndan beri, hatta bu savaşa atılırken bile mahkûm milletlerin özgürlük ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarının özgürlük ve bağımsızlıklarına kayıtsız davranması elbette uygun görülemez. Fakat milliyet davası, bilinçsiz ve ölçsüz bir dava şeklinde düşünülmemeli ve savunulmamalıdır. Milliyet davası, siyasî bir mücadele konusu olmadan önce, bilinçli bir ülkü sorunudur. Bilinçli ülkü demek pozitif bilime, bilimsel yöntemlere dayandırılmış bir hedef ve amaç demektir. O halde propagandalarda olumlu yöntemlere başvurmak şarttır. Hareketlerin imkân sınırları ve sıraları kesinlikle hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış olan Türkler, ilkin kültür sorunlarıyla ilgilenmelidirler. Nitekim, biz Türklük davasını böyle bir olumlu ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz.

(İnan, 1963, s. 115)

Ülkenin kurulduğu 1923 yılından itibaren, kendi sözleriyle de ifade ettiği gibi bu anlayış Atatürk'ün dışarıya açılan kültür politikası yöntemlerinden birisi olarak belirlenmiştir. Esasında yeni cumhuriyetin kurucusu, Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklarda yaşayan Türkler de dahil olmak üzere tüm Türk Dünyası ile kültürel bağlarını korumak istiyordu. Bu konuda Türk yazarlarından Ziya Gökalp'in fikirlerinden çok etkilenmişti. Gökalp yazılarında, Türklerin kültür birliği içerisinde olmasından söz ediyordu. Türk kültür dairesi içerisindeki toplulukların diyalog içinde olmasından yanaydı (Landau, 1995, s. 38). Bu bağlamda Türk toplulukları arasında ortak bir diyalog bilincinin geliştirilmesi için, Cumhuriyet'in ilk 15 yılında kültür birliğinin sağlanmasına yönelik önemli çalışmalar da yapıldı (Berkes, 1959, s. 13-14). Bunlar arasında dil devrimi, Türk Tarih Tezi çalışmaları ve Güneş Dil Teorisi çalışmaları öncelikle sayılabilir. Bu çalışmalara Atatürk'ün isteğiyle Türk Dünyası içerisindeki bazı tarih ve dil profesörleri de davet edilerek, çalışmalarda onların görüşleri alınmıştı. Prof. Dr. Sadri Maksudî Arsal, Prof. Dr. Zeki Velidî Togan, Prof. Dr. Yusuf Akçura, Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Cafer Seydahmet Kırimir, Cafer Mirza Bala gibi dil ve tarih bilginleri Cumhuriyet'in kurulup kökleşmesinde ve Türkoloji'nin gelişmesinde ciddi katkılar sağlamışlardı (Hablemiteoğlu, 1999). Bu çalışmaların sonuçları tüm Türkleri ilgilendiriyordu. Bir bakıma Atatürk'ün Türkleri çağdaş milletler seviyesine çıkarma projesi, onun gözünde tüm Türk Dünyası için geçerliydi (Uzer, 2010, s. 111). Bu bağlamda ikinci adım Cumhuriyet Devrimlerinin dış Türklere (Kıbrıs'ı da kapsayacak olan) ulaşmasının sağlanmasıydı. Bu konuda Atatürk hükümetleri döneminde uzun süre dışişleri bakanlığı yapmış olan Tefik Rüştü Aras'ın 18 Temmuz 1932'de meclis kürsüsünden yaptığı konuşma zikretmeye değer. Bu konuşmada Aras hükümetinin politikasını şu sözlerle dile getiriyordu;

Mustafa Kemal Türkiye'sinin dış politikasına özgü olduğu söylenebilecek bir başka kavram da iç ve dış işlerinin aynı olmasıdır. Hem içişlerinde hem de dışişlerinde milliyetçidir. Yani ayrı politikalarımız yoktur, Türkiye'nin bu konuda iki sesi yoktur. İç politikada da dış politikada da aynıdır. [Sınırlar dışındaki vatandaşlarımızın [Dış Türkler/Diasporadaki Türkler] kültürlerini korumak, vatana bağlılıklarını sürdürmek, [ve] refahlarını korumak ve kollamak bizim görevimizdir (Tabak, 2017: s. 13).

Yani bu devrimlerin neticesinde, yeni cumhuriyetin yarattığı ve biçimlendirdiği, toplum hayatında görünür olan modern, laik, milliyetçi ve devlete vatandaşlık bağıyla bağlı yeni bir Türk modeli inşa edilmişti (Yuca, 2023, s. 220). Bu daha önceki vatandaşlık tanımının aksine

kimliğini dini kavramlardan arındırmış ve padişah yerine ülkesinin birlik ve bütünlüğüne aidiyet duyan yeni bir toplum modeliydi. Bu anlayış bir şekilde iç ve dış tüm Türk katmanlarına yansımalıydı. Bu bakımdan Anavatan ile bağların güçlenmesi için Türk kültür dairesi içerisindeki toplulukların da yapılan reformları kabul etmeleri gerekiyordu (Uzer, 2010, s. 36). Ancak bu şekilde ülke toprakları dışında kalan Türkler anavatanda yaşayan soydaşlarıyla benzer hedeflere yürüyebilirlerdi. Bu sebeple cumhuriyet hükümeti çalışmalara başladı. Atatürk bu siyasetin gerçekleştirilmesi için daha önce hükümetinde yer verdiği çok yakın çalışma arkadaşlarını ve Türk kültürünü özümseyen ve eserlerinde anlatan edebiyat camiasının önemli isimlerini görevlendirmiştir. Bu bağlamda, eski Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi, Gagavuz Türklerinin yaşadığı Romanya'nın başkenti Bükreş'e (Hablemitoğlu, 1999; Dağıstan, 2002, Anzerlioğlu, 2006; Saygılı, 2022), Kafkaslardaki Türklerin sorunlarını çözmek ve Türkmenlerin problemleri ile ilgilenmesi için ise yazar Memduh Şevket Esendal önce Tahran sonra Kabil'e gönderilmiştir (Saray, 1995; Teke vd., 2021 s. 136-199). Bu atamaların hedeflerinden ilki, Türkiye Cumhuriyeti devletinin temsilcilikleri eliyle anavatanda gerçekleşen devrimlerin Türk kültür dairesi içindeki topluluklara ulaşmasını sağlamak iken hedeflerinden bir diğeri dış Türklerin sorunlarıyla ilgilenerek, bulundukları yerde kültür ve dillerini korumalarına yardım etmektir (Anzerlioğlu, 2006, s. 31).

Türkiye'nin çevresinde, yakın coğrafyada bulunan ülkelerde yaşayan Türk topluluklarının en önemli sorunlarından birisi eski rejimin taraftarı olan ve bu doğrultuda savaş yıllarında İtilaf Devletleri ile beraber hareket eden yeni rejime karşıt kişilerin çalışmalarıydı. Bu gruplardan en önemlisi, TBMM'de geçen bir yasa ile katıldıkları "zararlı faaliyetler" nedeniyle yurt dışına sürülen, "Yüzellilikler" adı verilen kişilerin oluşturduğu gruptu (Halıcı, 1998). Bu kimseler en başından beri Atatürk ve yeni Türkiye rejimine karşı olmaları nedeniyle, gittikleri yerlerde dış Türkleri etkisi altına alabilecek çalışmalara başlamışlardı. Çeşitli dergiler ve gazetelerle propagandalarını yapma imkânı bulmuşlardı. Atatürk hükümetlerinin ele aldığı ilk meselelerden birisi, bu grubun yayın faaliyetlerine karşı çeşitli karşı hamleler yapmak oldu (Uyar, 2012, s. 95-115). Bu doğrultuda Ankara, çevre ülkelerde bulundukları elçileri aracılığıyla Yüzelliliklere karşı propaganda faaliyetlerine girişti. Özellikle Dış Türkler'in yoğun olarak bulundukları Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Kıbrıs'ta yerel bazı gazetelere destek verilerek karşı propaganda faaliyetine başlandı (BCA, 30.10.00/246-667-7). Bu noktada özellikle dil devrimi sonrası, Türk soylu grupların çıkardığı gazetelere Latin harflerine geçmeleri için alfabe kalıpları gönderildi. Aynı zamanda Ankara'nın propagandasını içeren yayın faaliyetlerini desteklemek amaçlı yazılı basın yaygınlaşması adına parasal destek sağlandı. Bu gazetelerin temsilcileri ile Ankara arasında bir ilişki kurulmaya çalışıldı. Desteklenen basın aracılığıyla yukarıda sözü edilen grupların Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı düşmanca davranışlarının önüne geçilmesi adına çalışmalar yapıldı. Bu kapsamda örneğin Yüzelliliklerin en tanınan isimlerinden Sait Molla Romanya'dan, Arif Oruç'un ise Bulgaristan'dan Türk elçiliklerinin çalışmaları sonucu sınırdaşı edilmek suretiyle bunların yayın faaliyetleri sona erdirilmiştir. (Tabak, 2017; Uyar, 2012) Türkiye Cumhuriyeti, bu diplomatik lobi faaliyetlerinin yanı sıra aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin o yıllarda resmî ideolojisi olan Kemalist düşüncenin yayılmasına destek veren gazetelere de çeşitli şekillerde yardım göndermeye başlamıştı. Bu kapsamda; Bulgaristan'da yayın yapan Hür Söz Gazetesi'ne, Yunanistan'da yayınlanan İnkılap Gazetesi'ne ve Romanya'da yayımlanan gazetelere çeşitli para yardımları yapılmıştır (Boyar vd. 2005, s. 120). Bu gazeteleri çıkaran kişiler Ankara ya ulaştıklarında kendilerine her türlü desteğin verileceği bildirilmiştir. Bunun yanı sıra Kasım 1928'de gerçekleştirilen Alfabe değişikliği sonrası da bu gazetelere Latin

Alfabetesi ile basım için gerekli olan baskı malzemeleri de sağlanmıştır (BCA, 30.10.00/ 239-617-3). Ankara'nın bir diğer propaganda metodu ise, Türk topluluklarının bulunduğu ülkelere öğretmen gönderme uygulaması olmuştur. Balkanlar'da Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'nın Türk topluluklarının fazla olduğu bölgelere, Atatürk inkılaplarını içselleştirmiş, modern Türk devletinin ideolojisini benimsemiş öğretmenler yollanmıştır. Bu öğretmenler aracılığıyla Latin harflerinin öğretilmesi, laik milliyetçi bir Türk ulusu anlayışının inşası ve Anavatan ile bağları kuvvetlendirecek folklorik ve sportif faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu uğurda Balkanlarda yer alan Türk toplulukları arasında Türk milliyetçiliğini simgeleyen kavramların adı kullanılarak spor kulüpleri dahi kurulmuştur. Ankara bunların bölgedeki faaliyetlerini ve hakkında yapılan tezviratları takip etmiş, Türk topluluklarının sosyal faaliyetlerine sahip çıkmıştır. Ayrıca Ankara sadece dış Türklerin bulunduğu yerlere eğitim seferberliği yaratmak üzere ulaşmakla kalmamış bunun yanı sıra gönderilen öğretmenlerin çabalarıyla, tesadüf edilen başarılı Türk çocuklarının da Türkiye'ye burslu olarak gönderilmesi sağlanmıştır. Bu sayede anavatan ile doğrudan temasları da sağlanmıştır. Ankara'nın Balkan ülkeleri başta olmak üzere, dış Türklerin yoğunluklu olarak bulunduğu bölgeler için planladığı bu kültür ihracına dayalı politikası, yabancı diplomatlarında da dikkatinden kaçmamıştır. Bulgaristan makamları tarafından hazırlanan bir rapora göre; 600 bin civarında bir nüfusa sahip olan Türk Azınlığı, Ankara'nın yoğun propaganda faaliyetleriyle sürekli olarak endoktrinasyon süreci altındaydı. "Kemalist Türkiye" kendi rejim pratiklerini, Bulgaristan'daki Türklere dayatmak için, Türkiye merkezli bir ağ dahi oluşturmuştu. Özellikle müzik ve spor kulüpleri aracılığıyla Ankara'nın "Türkçü" propaganda faaliyetleri icra edilmekteydi. Bulgar makamları Türk hükümeti tarafından finanse edilen bu çalışmaların dikkatle izlenmesi gerektiğini düşünüyorlardı (BCA, 30.10.00/ 241-631-16).

Yeni Türkiye'nin propaganda faaliyetlerinin, Dış Türkler arasında yoğunlaştığına dair bir diğer örnek ise Yunanistan'dır. Yunanistan'da yayımlanan Nor Or adlı gazetede, Kemalist Türkiye'nin Dış Türkler üzerindeki Propagandasına dair bazı bilgiler verilmişti. Buna göre, makalenin yazarı Ankara'nın Türklerin yoğun olarak yaşadığı Yunanistan'ın Midilli, Fire, Selanik ve Komoti'de bir casusluk şebekesi kurduğundan bahsetmekteydi. Yazar, Türkiye'nin bu ismi geçen şehirlerde, okullara öğretmen göndermek, Türkçü müfredat uygulamak kaydıyla Yunan Kültürü aleyhine çalışmak ve gazeteler yayımlayarak Kemalist rejimin propagandasının yapıldığını anlatmaktaydı. Tüm bu konulara değinildikten sonra makalede Türk propagandasının önlenmemesi durumunda, Türk azınlığın yoğun olarak yaşadığı Batı Trakya gibi bölgelerin Yunanistan'ın elinden çıkması ihtimali olduğu dahi iddia edilmişti. (BCA, 30.10.00/84-554 -2)

Atatürk'ün sağlığında yoğun olarak devam eden bu politika Dış Türkler üzerinde uzun zaman sürecek olan Anavatana bağlılık ve Türk milliyetçiliğinin gelişmesi konusunda önemli katkılar sağlamıştır. Bölgede yaşayan Türklerin milli bilinci artmış ve her koşulda yerleşik örf ve adetlerini korumaları gerektiğinin farkına varmaları sağlanmıştır. Lozan Antlaşması sonrası anavatan topraklarının dışında kalan Kıbrıs Türklüğünün de Ankara açısından anlaşılması aynı konu dahilindeydi. Bu bakımdan Türk kültür dairesi içerisinde yer alan diğer bölgelerde olduğu gibi Kıbrıs da Ankara'nın radarına girmişti. Fakat Ankara'nın bu faaliyetleri devam ederken, 1933'te Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesi ve Mussoli'nin Doğu Akdeniz'e yönelik genişlemeci politikalarının anlaşılması neticesinde, Atatürk'ün yeni önlemler alması gerekmiştir. Bunun neticesinde Türkiye'nin öncelikli olarak kendi sınırlarını daha sonra ise bulunduğu Balkan ve Akdeniz coğrafyasının güvenliğini ön plana alma siyaseti ortaya çıkmıştır. Bu durum Cumhuriyet'in Dış Türkler politikasını da etkilemeye başlayacaktır.

1935 yılı Türkiye'nin hem kendi sınır güvenliği için hem de bulunduğu bölgedeki siyasi dengeler açısından önemli değişimlerin başlayacağı bir yıl olacaktı. O yıl Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras'ın Milletler Cemiyeti Konseyi başkanlığına seçilmesiyle, Avrupa siyasetinde yaşanan önemli gelişmeleri takip etmesi ve bu konulardaki tartışmalara öncülük etmesi fırsatı doğmuştu. Bu sayede Hitler'in yaşam alanı (Lebensraum) ve Mussolini'nin bizim deniz (mare nostrum) politikası çerçevesinde icra ettikleri siyasi hamleler ve diplomatik çabalarının tartışılmasına öncülük etmekteydi. Böylece gittikçe dozajı artan revizyonist politikaları yakından izleyen Aras, Türkiye'nin de bu durumda geçmişte lehine çözme başaramadığı fakat ülke güvenliğini tehdit etmesi muhtemel sorunların çözümü noktasında adım atabileceğini düşünmüştü (Kayıran, 2024, s. 638). Türkiye dış politikasında yapacağı bu değişimi ise, bir milletlerarası hukuk kuralı olan "rebus sic stantibus" (şartlar değişmiştir) prensibine dayandıracaktı (Gönlübol vd. 1963, s. 121). Ankara'nın değişen politik koşullardan hareketle sınır güvenliğini sağlaması adına bu prensibi kullanarak özellikle Lozan Antlaşması'nda çözemediği bazı sorunları tadil etme düşüncesi vardı. Bunlardan ilki 19. yüzyılın başından itibaren çözilemeyen bir sorun olarak süregelen Türk Boğazlarının (Tukin, 1947; Şener 2014; Yılmaz, 2024) tam olarak hakimiyetini ele almaktı. Bu noktada öncelikle bu sorunun Türkiye'nin tezleri lehine çözülmesi gündeme alınacaktı. Bu konu 1936'da toplanan Montrö Boğazlar Konferansı ile Türkiye'nin lehine bir şekilde çözüldü (Meray vd. 2023). Türk karar vericilerin zihinlerindeki bir diğer düşünceyse, Türkiye'nin kendi bölgesindeki güvenliği hasebiyle çevre coğrafyalarda yaşayan soydaşlarının mevcudiyetlerinin korunması ve sorunlarının çözümüne dair adımlar atılmasıydı. Bu noktada Anadolu'ya olan yakınlığı ve stratejik konumları nedeniyle başta Hatay olmak üzere, Batı Trakya ve Kıbrıs gündeme gelecektir.

Ankara'nın stratejik bölgelerde bulunan Türklerin yerlerinde kalmasına dair politika değişikliğini gösteren ilk işaretlerden birisi Batı Trakya'daki olayların sonrasında geldi. 1934 yılında çıkan 2510 Sayılı iskân kanunu gereğince, Atatürk inkılaplarına bağlı ve Türk kültürünü içselleştirmiş Müslüman Türk gruplarının (Hristiyan olanlar dışarıda bırakılacak şekilde) Türkiye'ye göçü düzenlenmişti (Resmî Gazete, Sayı.2733, 1934.06.21: s. 4003-4009). Bu bağlamda Ankara, Bulgaristan ve Romanya'dan birçok göçmeni bu ülkelerin rejimlerinin baskısının artması nedeniyle kabul etmeye başlamıştı. Fakat 1935 yılında Avrupa'da yaşanan revizyonist politikaların canlanması neticesinde, Batı Trakya gibi stratejik olarak son derece önemli, Türk sosluların yaşadığı topraklarda göçün önlenmesi yönünde bir tutum takınılmaya başlandı. Bulgaristan ve Romanya'dan Türk göçünü izleyen ve aynı şekilde Yunanistan'ın baskılarına maruz kalan bazı Türk grupları toplu halde göç etmeye karar vermişlerdi. Fakat Ankara, Batı Trakya'da Türklerin kalıcılığını önlediğinden, yaşanan göç isteklerinin artmasına binaen bölgedeki dış temsilcilikleri ile iletişime geçerek, bu gruplarla Türk diplomatlarının temas etmesini istedi. Böylece Yunanistan'da görev yapan Türk konsoloslar eliyle Batı Trakya'daki kişilerin yerlerinde kalması adına bölgeye sürekli ziyaretler yapmak suretiyle çalışmalar yapıldı (BCA, 30-10-0-0/116-810-8; 30-10-0-0/247 668 14). Yukarıda ayrıntılarına değinilen Dış Türkler politikası aynı şekilde Türklerin yaşadığı Anadolu'ya yakın coğrafyalardan olan Kıbrıs'ta da uygulanmıştır. Buradan itibaren bu politikanın Kıbrıs'ta tatbik edildiği sürece değinilecektir.

b. Kıbrıs'ta Uygulanan Dış Türkler Politikası

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı egemenlik haklı saklı olmak kaydıyla İngiltere'ye kiralaması sonrası, adanın uzun yıllardır devam eden yönetim tarzında önemli değişiklikler olmuştu (Gazioğlu, 2000, s. 25-35). Büyük Britanya adaya çıkması sonrası, Kıbrıs'ın idaresini bir sömürge

valisinin kontrolüne bırakmıştı. Bu temsilcisinin yönetimi altında adada yaşayan iki halkın istekleri karşılanmaya çalışılıyordu. Fakat Osmanlı yönetiminden en önemli fark, adadaki iki halkında birbirlerine karşı milliyetçi saiklerle cephe almış olduğuydu. Kıbrıslı Rumlar, “Enosis” talebinde bulunmaya başlamışlar, adanın bir an önce diğer adalarda olduğu gibi Yunanistan’la birleşmesinin gerçekleşmesini istiyorlardı (Hill, 1952, s. 297). Diğer tarafta ise Türk topluluğu, bu durumu kabul etmiyor, bir şekilde Enosis’i önlemenin yollarını arıyordu. Büyük Britanya ise, Osmanlı Devleti’nin güç durumunda kalmasından yararlanarak elde ettiği bu stratejik adanın yönetimini kimseye devretmek niyetinde değildi. Dolayısıyla 1914 yılında 1. Dünya Savaşı patlak verene kadar bu durum değişmeden devam etti. Savaş çıkınca Osmanlı Devleti’nin Almanya’nın müttefiki olarak İttifak Devletleri bloğunda yer almasıyla, Büyük Britanya tek taraflı olarak Kıbrıs’ı topraklarına kattığını ilan etti (Yurdakul, 2002, s.13). Bu oldu bitti karşısında Osmanlı Devleti’nin protesto etmek dışında yapabileceği çok bir şey yoktu. Bu durum adada yaşayan Kıbrıslı Türkleri geleceklere konusunda daha da tedirgin etmişti. Savaşın bitimi sonrası İtilaf Devletleri’nin Osmanlılardan kalan son toprak parçası olan Anadolu’nun işgaline başlamaları, Kıbrıslı Türklerin büyük bir heyecana kapılmasına neden oldu. Özellikle İngilizlerin desteğinde Yunanlıların, batı Anadolu’yu işgale başladıkları haberi, adada yaşayan Türkler için oldukça olumsuz bir haberdirdi. Anadolu’nun da düşman işgali altında kalmasından korkan Kıbrıslı Türkler, bizzat Anavatanlarının savunması için Ankara hükümetinin yanında savaşa katıldılar (Yüksel, 2009, s. 165). Kurtuluş Savaşı’nın Türkler tarafından kazanılması sonrasında (Balaban, 2006, s. 50), Anadolu içlerine kadar ilerleyen Yunan Ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu netice Kıbrıslı Türkler arasında (Savaşın Yunanlılara karşı kazanılmasının da etkisiyle) büyük bir sevince ve heyecana neden olmuştur. Adanın çeşitli yerlerindeki kutlamalar uzun süre devam etmiştir. Kıbrıs’ta yaşayan Türkler açısından bu olay, kendilerinin de yakın gelecekte Yeni Türkiye Cumhuriyeti’ne katılacaklarına dair bir işaret olmuştur. Bu sebeple İzmir’in kurtarılması sonrası, Lefkoşa Meydanı’nda toplanan kalabalıklar; “Paşam bizi de kurtar” demeye başlamışlardı (Akar, 1981, s. 12). Fakat gelişmeler öyle olmadı. Ankara Hükümeti, Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan’da başlayan barış görüşmelerinde çözmesi gereken diğer meselelere ağırlık verdiğinden, daha önce Misak-ı Milli sınırları içerisinde de alınan Kıbrıs Adası’ndan taviz vermek zorunda kalacaktı (Küçük, C. 30, 2005, s. 175). Neticede İtilaf Devletleri ile yapılan pazarlıklar sonrasında Kıbrıs Adası egemenlik hakları da dahil olmak üzere Büyük Britanya Krallığı’na bırakılmış oldu. Aynı zamanda adada yaşayan Kıbrıslı Türklerinde istedikleri takdirde Anadolu’ya göç edebilecekleri kararı alındı. Böylece yeni cumhuriyetin kurulması ile beraber Kıbrıslı Türklerin Anadolu’ya göçleri başladı (Emgili, 2013, s. 114). Fakat Atatürk’ün yukarıda bahsedilen Dış Türkler politikasının uygulanmaya başlaması sonrasında, bu Anadolu’ya doğru yapılan göçün teşvik edilmesinden vazgeçildi (Çakmak, 2008, s. 218). Artık Ankara, Kıbrıs’ta güçlü bir Kıbrıs Türkü topluluğunun bulunmasının ada ile kültürel bağlarının devam edebilmesi için önemli olduğunu düşünmeye başlamıştı. Böylece adadaki Türk ahali ile Anadolu arasında bağların kuvvetlendirilmesi için çalışmalara hız verildi.

Bu şartlar altında Atatürk’ün Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan örneklerinden gördüğümüz gibi uygulamaya çalıştığı Dış Türkler Politikası, Kıbrıs için de tatbik edilmeye başlandı. Öncelikle ada ile iletişimin arttırılması için, Kıbrıslı Türk aydınlarla kontak kurulması sağlandı. Daha sonra bu kişilerin yayım çalışmalarına destek verilmeye başlandı. 1925 yılında gelindiğinde iki önemli gelişme yaşandı. Bunlardan birincisi Lozan Antlaşması doğrultusunda, adayı egemenliği altına alan Büyük Britanya’nın Kıbrıs’ı taç kolonisi olarak ilan etmesidir. Bir

diğer olay ise Kıbrıs'ın Larnaka şehrinde Türk Konsolosluğu'nun açılmasıdır. Bu durum Anadolu ile sürekli irtibatını sürdürmek isteyen Atatürk'e bağlı Kıbrıslı Türkler arasında da mutlulukla karşılanmıştır (Nesim, 1990, s. 63). Bu konsolosluğun açılmasıyla beraber Ankara'nın Kıbrıs'ın güncel durumu hakkında bilgi sahibi olması sağlanmış ve bölge halkı ile ilişkileri sıklaşmıştır. Önceleri konsolosluk Anadolu'ya göçün gerçekleşmesinde Kıbrıslı Türklere yardımcı olan bir merkez iken, 1928'den itibaren Atatürk'ün bu politikayı önlemesi doğrultusunda, Kıbrıs halkı ile anavatanın kültürel diyalogunun gelişmesine çalışan bir yer konumuna gelmiştir. İlk seferde olduğu gibi konsolosluğun yeniden faaliyetlerine başlamasıyla beraber, Ankara dinamik kişiliği ve devrimlere bağlılığıyla tanınan Ali Asaf Demir'i görevlendirmiştir (Dağlıoğlu, 2019, s. 49). Bu görevlendirme ile, Türkiye'nin yukarıda örneklerini gördüğümüz Balkanlar'daki gibi Dış Türkler Politikası kapsamındaki yoğun faaliyetleri başlamıştır. Ankara öncelikle Larnaka'daki temsilciliği aracılığıyla, Kıbrıs'ta milliyetçilerin yayın faaliyetlerine destek vererek çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda Kıbrıs Türk halkının taleplerini dile getiren güçlü yayın organlarından Ses gazetesine yardım sağlanmıştır (BCA, 30.10.00/10-59-6). Ayrıca bu gazeteye, Alfabe değişimi nedeniyle Latin alfabeleriyle basılması için, matbaa harfleri gönderilmiştir (BCA, 30.10.00/83-548-2). Daha sonra tıpkı Balkanlar'da olduğu gibi, Kıbrıs'a da Anadolu'dan birçok öğretmenin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Kıbrıslı Türk ayınlar da Ankara'nın bu adımına kendi toplumlarının da modern fikirleri benimseyeceği ve çağdaş uygarlığa adım atacağına inandıklarından destek vermişlerdir (Ateşin, 1996, s. 29). Bu minvalde Kıbrıs'a gönderilmek için Türkiye'de milliyetçi görüşleri ile bilinen Kazım Nami Duru (1925), İsmail Hikmet Ertaylan (1933), Turgut Sarıca (1935) gibi isimler seçilmişlerdir. Ayrıca Türk öğretmenlerin bulunduğu okullarda müfredatların da yeni Türk devrimlerine uygun hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu öğretmenlerin desteğiyle, Türk devrimlerinin öğrenciler tarafından tanınması sağlanmış, cumhuriyetin kültür politikasının Kıbrıs'ta da uygulanmasına yönelik adımlar atılmıştır (Manizade, 1975, s. 404-405; Denктаş, 2005, s. 43). Bunun yanında Türk okullarında yetişen başarılı öğrencilere çeşitli burslar verilmesi suretiyle Türkiye'de okumaları sağlanmıştır. Bu bursiyerler Türkiye'de kaldıkları süre içerisinde devlet makamları ile bağlantıda kalmışlar, bunlar ve aileleri aracılığıyla Türkiye'nin ideolojik görüşleri de ada halkına aktarılmaya çalışılmıştır (Alparslan, 2019, s. 43). Ayrıca konsolosluk aracılığıyla milli günlerin kutlanması ve Türk cemaatinin kültürel etkinliklerde bir araya gelmeleri sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'den adaya kültürel faaliyetler de hız kazanmıştır (Çağlayan, 2013, s. 227). Örneğin tiyatro toplulukları, ses sanatçıları ve bazı spor kulüpleri adaya çeşitli ziyaretler gerçekleştirerek, Türk cemaati ile bir araya gelmişlerdir (İsmail vd. 1989, s. 144-161). Türkiye'nin bu şekilde ada halkına kültürel ve siyasi yakınlaşması neticesinde, Türk cemaati içerisinde Atatürk Devrimlerini benimsemiş (Bryant, 2004, s. 149), anavatan Türkiye'deki gelişmeleri yakından izleyen bir nesil ortaya çıkmıştır. Böylece ilk defa olarak anavatan ile Kıbrıslı Türkler arasında geleceğe uzanacak yakın bir diyalog döneminin kapısı aralanmıştır. Bu jenerasyonun içerisinde 50'li yıllarda Kıbrıs Sorunu gündeme gelince, Türkiye ile güçlü bağları olan liderler ortaya çıkacaktır.

b. Kıbrıslı Türk Kimliğinin İnşası

Kemalist rejimin Türk cemaati içerisindeki propaganda faaliyetleri ile beraber, Kıbrıslı Rumların Enosis faaliyetlerinin adada artışına dair de emareler görülmeye başlamıştı. Kıbrıslı Türkler böylece adadaki tehlikeye karşı kendisine güçlü bir destek bulma çabası içine girdiler. Türkiye'nin de ada halkı ile yakınlaşma isteğiyle birlikte ortaya Anavatan-Yavruvatan yakınlaşması çıktı. Bu durum Kıbrıs Türkleri içerisinde güçlü bir Türk milliyetçiliği fikrinin doğmasına

yol açmıştı. Ankara'dan desteklenen gazeteler aracılığıyla Türk aydınlarının bu fikirleri de halk arasında yayılıyordu. Kıbrıs Türkleri, Enosis tehlikesi karşısında, Türkiye'den ithal edilen bu çağdaşlaşma fikirlerini, kendilerinin de kurtuluşu (Enosis'e karşı güçlenme bağlamında) olarak görüyorlar ve ona sıkı sıkıya bağlılık gösteriyorlardı (Beratlı, 2020, ss. 94-99; Bryant, 2004). Bu nedenle Kıbrıs Türk cemaati içerisinde görülen bu anavatanı takip etme ve onun fikirlerine bağlılık meselesi, Büyük Britanyalı ada valisinin de hemen dikkatini çekti (Öz, 2016, s. 1263-1266). İngiliz kolonisinin sürmesi açısından hem Yunan milliyetçiliği hem de Türk milliyetçiliği emperyalist politikalar için oldukça zararlı düşüncelerdi. Bu sebeple de adadaki İngiliz yönetiminin buna karşı önlem alması gerekiyordu. Bu doğrultuda "Türk uyanışını" önlemek için ada yönetimi bazı tedbirler almaya karar verdi. Öncelikle daha önce Türk hükümetinin baskısı nedeniyle Romanya'dan sınırışı edilen Yüzellilikler'den devrim karşıtı Said Molla'nın Kıbrıs'ta ikamet izni kabul edildi. Bu kişinin yayın faaliyetleri teşvik edildi ve gazetelerinin dağıtımı kolaylaştırıldı (Demiryürek, 2006, s. 171; Nesim, 1989, s. 326). Yine Molla'nın, Osmanlı rejiminden kalma, Anavatandaki devrimlere soğuk bakan, Evkaf Başkanı Münir Bey'le irtibatı sağlandı. Bu kişinin zaten en başından beri İngiliz yönetimi ile arası da çok iyiydi. İngiliz yönetiminin amacı, Ankara'nın propaganda faaliyetlerini engelleyerek evkaf idaresi altında şerri hukuk kuralları ile yönetilen Türk cemaatinin içerisinde modern devrimler ve milliyetçiliğin bir şekilde yayılmasını önlemektir. Bu doğrultuda valiliğin yönetim yapısı içerisinde onlara Türk bile denmiyor ahalî Müslüman olarak anılıyordu (Denктаş, 2005, s. 43). Ada yönetimi bu topluluğun kendilerine, büyütüp besledikleri evkaf yönetiminin desteğiyle bağlı olmalarını istiyorlardı. Bu şekilde Kıbrıs Türklerini tam kontrolleri altına almayı planlıyorlardı (BCA, 30.10.00/124.886.14). Fakat bu durum özellikle Türkiye'deki gelişmeleri takip eden ve anavatan ile diyalogun sıklaşması yönünde bir politika izleyen Kıbrıslı Türk aydınları ise memnun etmiyordu. Özellikle "Türk" olarak anılmaları için gazetelerinde yayınlar yapıyorlardı (An, 1997, s. 125).

Bir diğer yandan ise Kıbrıslı Rumlar arasında da Enosis fikri yeniden canlanıyordu. Adada yaşanan bu iki taraflı milliyetçi uyanış, haklı olarak valiyi tedirgin ediyordu. Büyük Britanya'nın öncelikli isteği adada sükûnetin sağlanması ve iki büyük cemaatin sömürge yönetimine bağlı bir şekilde yaşamını sürdürmesiydi. Fakat bu milliyetçi uyanış hiç de dizginlenebileceği benzemiyordu. Sonunda ekonomik sıkıntıları bahane ederek, Ada konseyinin bazı Rum üyeleri protesto amaçlı görevlerini terk ettiler. Bu üyeler, Rum kilisesinin de desteğini alarak, Britanya valisine karşı "Enosis" söylemlerinde bulunmaya başladılar. Halkın da galeyana gelmesiyle, Ekim 1931'de başkent Lefkoşa ve büyük şehirlerde çeşitli gösteriler meydana geldi. İngiliz vali konağına saldırılar gerçekleşti. Neticede onlarca kişinin öldüğü ve yaralandığı olaylar sonucunda İngiliz donanmasının da desteğiyle ayaklanmalar kontrol altına alındı. Olayları bastıran ada yönetimi bir daha bu şekilde krizlerin yaşanmaması adına sert önlemler almaya başladı. Bu doğrultuda 1878'den beri yürürlükte olan ve nispeten liberal denebilecek Kıbrıs Anayasası yürürlükten kaldırıldı. Kilise yönetimin ileri gelenleri adadan çıkartıldı ve Atina konsolosu ülkesine geri yollandı (Panteli, 1984, s. 138-156). Alınan tedbirler neticesinde Enosis istekleri sönümlenmiş görünüyordu. Fakat bu karmaşadan istifade eden İngiliz vali, kurulu düzeni bozma ihtimali olan Türk uyanışına da darbe vurmaya karar vermişti. Alınan yeni kararlar neticesinde, Türklerin de okullarında milli simgelerin kullanılması, milli bayramların kutlanması ve bu konularda yayım yapılmasına çeşitli sınırlamalar getirildi. Güçlü bir sansür sistemi kuruldu (BCA 30-10-0/124-886-14). 1920'lerin sonundan beri Atatürk'ün Dış Türkler politikası kapsamında planlanan tüm kültürel aktivitelere de bir sekte vurulmuş oldu. Ortaya çıkan

bu baskı dönemini Kıbrıs Türk hareketinin önemli isimlerinden Faiz Kaymak, şu şekilde dile getirmekteydi;

“İngilizler adayı ‘illiberal’ yasalarla yönetmeye başladı. Okullar için de sıkı denetim uygulayarak ‘kitapsız eğitim’ kuralı yarattı. Milli marş söylenmesini yasaklayarak, öğrencilere İngiliz bayrağını çekti. Büyüklerin resimlerini duvarlardan indirtti. Daha nice sıkı denetimle ‘milli duyguları öldürtmek’ politikasına alabildiğine girişti. Ne var ki, bu sıkı denetim, Rumlardan çok, Türklere uygulandı. Hükümete her dönem ‘sadakat’ göstermiş bulunan zayıf Türk toplumunu, kabile reisleri gibisine yönetilen bir zümre durumuna getirdi... Türk Lisesinin adını İslam Lisesi olarak değiştirdi (Kaymak, 1968; s. 9).”

Büyük Britanya sömürge idaresi, antiemperyalist köklere dayalı bir milliyetçiliğin ada statükosuna zarar verebileceğini çok iyi hesapladıklarından, Kemalist rejimin önderliğinde gelişen Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin de kontrol altına alınması gerektiğini düşünüyordu. Bu sebeple Anadolu topraklarında ortaya çıkan yenilik hareketleri (modern inkılaplar), ne kadar Kıbrıs Türkleri tarafından benimsenirse, ada yönetimi için o kadar tehlikeli olabilirdi. Bu yüzden İngiliz yönetimi adada Kemalist devrimleri takip eden ve gazeteleri aracılığıyla Türkiye’deki gelişmeleri halka duyuran kişileri fişlemeye başladı. Ada cemaatinin sivri isimlerinden Laik Türkler diyebileceğimiz; Mehmet Remzi, Necati Okan, Faiz Kaymak, Fazıl Küçük ve Mehmed Raif gibi kişiler “Kemalist Türkler” olarak adlandırılmaya başlamıştı. İngiliz yönetimi bu kişilerin hareketlerini sürekli olarak takip ediyor ve raporlar hazırlıyordu. Daha sonra Kıbrıs Türklerinin liderliğine yükselecek olan Avukat Rauf Denктаş mesleğinin ilk yıllarında bir İngiliz koloni mahkemesi tarafından hazırlanmış bir dosyada, bu kişilerin (şapka giyen Türkler) İngiliz aleyhtarı olduğuna dair bir rapor hazırlandığını görmüştür (Denктаş, 1997, s. 16). İngilizler bu grubun karşısına yine Türk cemaati içerisinde yakın olarak çalıştıkları “Evkafçılar” denen bir grubu çıkarmıştır. Birleşik Krallık yönetimi ada valisinin raporlarında “İngiliz dostu” olarak adı geçen ve Sir Mehmet Münir Bey olarak bilinen kişinin öncülüğünde, Anadolu aydınlanmasının Kıbrıs’ta yayılmasının önlenmesi için çalışmalar yapmaya başlamıştı (Kızılyürek, 2002, s. 218). Türk milliyetçiliğinin hızla yayılmasına karşı, eski rejimi temsil eden evkaf kurumu aracılığıyla, Kıbrıslı Türklerin Müslümanlık çatısı altında toplanarak dini vecibeleri yerine getiren kendilerine bağlı bir dini cemaat olarak kalmasını arzu ediyorlar ve bu koşullarda dini siyasete alet etmenin hesaplarını yapıyorlardı. Bu sebeple de milli günler ve sembollerden çok dini uygulamaları ön plana almak istiyorlardı. Türk cemaatinin, şapka yerine, eski Osmanlı rejimini temsil eden “Fes”i kullanmasını talep ediyorlardı. Bu gibi uygulamalarla Britanya yönetimi adadaki milliyetçi uyanışı bastırmayı hedefliyordu. Fakat, Atatürk’ün Dış Türkler politikası çoktan Türk cemaati tarafından kabul edilmişti. Kıbrıslı Türkler, Rumların Enosis hareketine ve adadaki İngilizlerin baskıcı yönetimine karşı bir “panzehir” olarak düşündükleri, Kemalist reformları çoktan benimsemişler ve ona sıkı sıkıya sahip çıkmaya başlamışlardı. Bu sebeple de Kıbrıslı Türkler Türkiye’de gerçekleştirilen inkılaplara büyük bir hayranlık duymakla beraber bunları derhal kendi yaşamlarında da uygulamaya koymaya başlamışlardı (Altan, 1997, s. 118). Bu gerçeği adada bulunan Türk konsolosluğu da raporunda teyit etmekteydi.

c. 1935 Sonrası Ankara’nın yeni Kıbrıs Politikası

1937 yılına gelindiğinde Montroux ile başlayan Lozan Antlaşması’ndan kalan meselelerin halli politikası bağlamında, Hatay ile ilgilenilmeye başlanmış (Karakoç, 2004; Yamaç, 2023;

Kodaz, 2019) ve bu doğrultuda bir başka “kaybedilmiş toprak” olan Kıbrıs’a dair raporlarda artışlar yaşanmıştır. Atatürk’ün Lozan Antlaşması ile Fransız sömürgesi Suriye topraklarına bırakılan Hatay için diplomatik girişimlere başlaması, Kıbrıs Türklerini de oldukça heyecanlandırmıştır. Halkçı liderlerden Atatürk devrimlerini benimsemiş olan Necati Özkan Ankara ziyaretlerinden birisinde, Atatürk’ün Türk dış politikasında atacağı adımlara dair demecini dinlemeye gitmişti. Burada Cumhurbaşkanı’nın Hatay Türklerini kurtaracağını açıklaması üzerine, “bizi de kurtar Atatürk” diye bağırıldığı söyleniyordu. Özkan’ın bu şekilde ön plana çıkması Atatürk’ün de dikkatini çekmiş ve onu Kıbrıslıların temsilcisi olarak Çankaya’da kabul etmişti. Bunun yanı sıra bir dost sohbetinde Atatürk’ün Kıbrıs Türkleri ile anavatan arasında münasebetleri güçlendirmesi için görevlendirdiği bir bilim insanına, “Kıbrıs’ın da sırası gelecek” sözünü söylediği dilden dile yayılmaktaydı. (Manizade, 1975, s. 23; Yurdakul, 2002, s. 10) İngilizler bu haberlerin sıklaşması ve Hatay meselesinin Kıbrıs Türkleri tarafından da konuşulmaya başlamasına sansür politikasını genişleterek cevap verdiler. Britanya ada yönetimi anavatanından bir şekilde Kıbrıs Türklerine haber ulaşmasını engellemek niyetindeydiler. Bunun en açık göstergesi dönemin İngiliz valisi Sir Richmond Palmer’ın, Türkiye’den gelen Hamidiye Gemisi’nin Kıbrıs ziyareti sonrası yaşanan heyecan hakkında Londra’ya gönderdiği raporda görülmektedir. Palmer Türk topluluğu içinde yaşanan heyecana değinerek, Söz ve Ses gazetelerinin öncülüğünde adada bir milliyetçi Türk uyanışı gerçekleştirilmek istendiğini belirterek, bu gazetelerin Müslüman ahali içinde etkili olmaya başlamasının tehlikelerine işaret etmiştir. Hamidiye Zırhlısının, Kıbrıslı Türkler arasında heyecana ve coşkuyla yol açmasına değinen Palmer, Türk milliyetçi uyanışının çok da hafife alınmaması gerektiğini bu olayla anladığını söyleyerek, derhal önlem alınması lazım geldiğini, gerekirse Türkiye ile irtibat kurularak bu konuda adım atılmasının istenebileceğini önermiştir. Palmer’ın bir diğer dikkat çektiği konu adada ortaya çıkan iki farklı milliyetçilik anlayışının (Enosisçi Rum Milliyetçiliği ve Kemalist Türk Milliyetçiliği), zor da olsa ileride ittifak yaparak İngiliz koloni yönetimine karşı ayaklanmaları ihtimaliydi. Bu konuda rapor hazırladığını da belirten Palmer, ne olursa olsun Hamidiye Savaş Gemisi’ninki gibi sembolik milliyetçiliği arttıracak ziyaretlerin önlenmesi gerektiğinin altını çizmekteydi (Gazioğlu, 2000, s. 296-303; Keser, 2008; Balyemez, 2024, s. 53).

Ada valisine göre, bir Dış Türk kimliği Kıbrıslılarda ortaya çıkmış görünüyordu. Türkiye’nin yıllarca yaptığı çalışmalar sonucunda ada içerisinde, modern Türk devrimlerinin takipçisi kendi milli karakterinin farkında olan bir topluluk ortaya çıkmıştı. İngiliz yönetiminin bu uyanışı engellemek için yaptığı hamleler, milliyetçilerin coşkunluğunu daha da arttırıyordu. Türkiye’deki Ankara’nın kontrolündeki bazı gazeteler de kaybedilmiş bir toprak olarak gördükleri Kıbrıs’ın da bir gün anavatanına katılacağını hayal olmadığına dair yazılar yayımlıyorlardı. Bu yazılardan birisi Atatürk’ün Dış Türkler politikası ile Kıbrıs’ın ilişkisi ve Ankara’nın Kıbrıslı Türklerle bakışına dair oldukça dikkate değerdir. Bu sıralarda gelişen Hatay sorununun alınan başarılı neticeler de bu algıya katkı sağlıyordu. Dış Türkler politikasının sonucunda adada yeşeren Türk milliyetçiliği ve Kıbrıslı Türklerin Atatürk devrimlerine bağlılığına dair gözlemler, adadaki Türk konsolosluğunun da dikkatinden kaçmamıştı. Türk konsolosluğu Ankara’ya bu konuda 1937 ve 1938 yıllarında olmak kaydıyla iki rapor yollamıştı. Mayıs 1937’de Kıbrıs Türklerinin son durumuna ait Ankara’ya gönderilmek üzere konsolosluk tarafından teferruatlı bir rapor hazırlanmıştır. Kıbrıs konsolosluğu Türk topluluğunun durumunu şu şekilde ifade etmiştir;

“365000 kişinin yaşadığı ada ahalisinin 5’te 1’i kadarı Türklere aittir. Bu topluluk milliyetçi uyanışa karşı İngiliz idaresi tarafından “İslam cemaati” olarak adlandırılmaktadır. Aslen Türk olan bu topluluk adada

dağınık bir şekilde yaşamaktadır. Adadaki Türklerin tamamına yakını Türk devrimlerini içselleştirmişler ve İngiliz idaresinin izin verdiği ölçüde bu reformları hayatlarında uygulama gayreti içerisinde olduklarıdır. Yeni Türk alfabesi matbuat hayatında kabul edilmiş durumdadır. Yaşlı birkaç aile büyüğü dışında Kıbrıslı Türkler Kemalist devrimlerin sembolü olarak “şapka” giymektedirler. Türkiye’de yaşanan hadiseleri yakından takip eden Kıbrıslı Türkler son zamanlarda meydana gelen Hatay Sorunu konusundaki lehimize gelişmelerden oldukça memnundurlar. İngilizlerin bu konudaki sansürleri ve baskıları bile onları yıldırmamaktadır. Ayrıca İngilizlerin desteklediği Osmanlı bakiyesi Evkaf Vekaleti ve onu savunanların takındıkları müstemlekeci tavır da Türkleri düşüncelerinden alı koyamamaktadır. Adadaki Türk ahali güçlü bir cemaat meydana getirememiş görünmektedir. Bu grubun liderliğini üstlenmeye çalışan Necati Özkan gibi kişiler İngiliz vali tarafından tanınmamaktadır. Onun yerine ada valisi Türk topluluğunun temsilcisi olarak kendilerinin politikasına uygun hareket eden Evkaf Kurumu’nu tanımaktadır. 1931 yılından itibaren ise Yunan ayaklanması sonucunda Türk topluluğuna da baskının artmasıyla, topluluk bir arada kalabilmek adına bazı toplantılara başlamışlardır. Kavanin Meclisi’nin de ortadan kalkmasıyla, Türkler arasında uzun bir süre sonra milli bir kongre toplanmıştır. Bir diğer mesele İngilizlerin uyguladıkları İslamcılık politikası neticesinde şer-i hukuk düzenini devam ettirerek, Türkiye’de de kabul edilen medeni kanunların Türk topluluğuna uygulanmasına izin vermemesidir. Türklerin bu kanunların uygulanması konusunda yaptığı müracaatlar sonuçsuz kalmıştır. Lefkoşa’da Söz ve Ses isminde, Atatürk ilke ve devrimlerini benimsemiş ve bu doğrultuda yayın yapan iki gazete çıkmaktadır. Rumların yayınladığı gazetelerle kıyaslayınca oldukça müşkül durumda oldukları görülmektedir. Sermayeleri pek azdır. Eğitim meselesinde ise, 1931’den sonra alınan kararlar neticesinde, eskiden Türk müdürlerin elinde olan okullar şimdi İngiliz müdürlerin eline geçmiştir. Bu şekilde müfredatlara müdahale edilmiş, Türkiye’den gönderilen kitapların okullarda okutulması engellenmiştir. Adeta kitapsız eğitim modeline geçilmiştir. Son zamanlarda birçok ilkokul kapatılmıştır. Liseler ise, milli simgelerden arındırılmış (Türk Bayrakları ve Atatürk posterleri gibi) ve milli günlerin kutlanması engellenmiştir. Son olarak eski adı Türk Lisesi olan okul, İslam Lisesi olarak değiştirilmiştir. Türk kültürünü simgeleyen alametler ortadan kaldırılmaktadır. Britanya yönetimi Türk halkının milli uyanışından oldukça rahatsız olduğundan eğitim alanında da bu gibi tedbirler almaktadır. Adadaki Türk topluluğunun ekonomik durumları ve yaşadığı siyasi zorluklar nedeniyle, gittikleri yerden geri dönmeme eğilimindedirler. Bu durum da adadaki Kıbrıslı Türklerin eğitilmiş ve modern dünyaya uyumlu insanlardan mahrum olmalarına neden olmaktadır. Bu şartlar altında adada yaşayan Türklerin şuurlu bir millet olarak varlığını devam ettirebilmesi ve kültürlerini koruyabilmesi için mutlaka yeni tedbirler almak lazımdır (BCA, 30.10.00/124-886-18).”

Bu rapor açıkça Türkiye’nin Kıbrıslı Türklerin her sorunu ile ilgilendiğini ve problemlere çare aradığını göstermekteydi. Bu raporların yazıldığı konjonktüre uygun olarak dönemin iktidarına en yakın gazetelerden birisi olan Cumhuriyet’te de Kıbrıs Türklerine dair haberlerin ve köşe yazılarının çıkmasında bir artış olması tesadüf değildi. Özellikle Ankara’nın Hatay konusunda önemli hamleler yaptığı dönemde, Kıbrıs ve Kıbrıs Türkünün geleceğine dair de konu-

lar gündeme gelmekteydi. Yıllardır köşesinde hükümetin iç ve dış politikası hakkında etkili yazılar kaleme alan Yunus Nadi, bu kez Kıbrıs Türklerinin durumunu Atatürk'ün dış Türkler politikasındaki yerini anlatan bir yazı kaleme almıştı. Bu yazısında şu noktalara değiniyordu;

“İmparatorluktan dökülüp kalan Türkler...”

“Cumhuriyet Türkiye'sinde her gün kendi benliğimizi biraz daha fazla anladıkça bin zahmetlerle tasfiye oluna oluna nihayet Türklük Türkiye'sinde karar kılan yeni ve muhakkak surette istikbali halinden daha mesut olmaya namzet hayatımızın bahar gülleri gibi açılan inşirahları içinde imparatorluktan yad ellerde dökülüp kalmış ırk kardeşlerimizi üzülererek düşünüyoruz. Yeni Türkiye Türklüğünün milli zihniyeti beheimahal bu kardeşlerimiz arasında dahi inkişaf imkânları bulmalıdır. Uzakta kalsınlar, yakına gelsinler aynı parlak istikbalin feyizleri bu kardeşlerimizi de kucaklamalıdır. O feyizlerin getireceği kucaklamalara intizaren ana vatandan cüda Türkleri biz hür ve müstakil Türkiye Türkleri daima birer ağabey sahabetiyle kucaklamaya mecburuz. Onların hayatlarıyla alakadar olmamaklığımıza imkân yoktur artık. Açık söyleyelim ki, tamamıyla kültürel olan bu düşüncede siyasi hiçbir kasıt ve garazın zerresi mevcut değildir.

Misal olarak Kıbrıs Türklerinden bahsedebiliriz: Gayet iyi insanlar, hür bir idare altında mümkün olduğu kadar iyi bir hayat geçirmek için çalışıp gidiyorlar. Mesela Kıbrıs Türklerine göstereceğimiz alakadan günün birinde bu adayı Türk idaresine geçirmeye istihdaf etmek gibi bir düşünce bulunamayacağını izaha hacet yoktur! Bize, o halde Kıbrıs Türkleriyle neden alakadar oluyorsunuz denilemez. Cevabı çok basittir: Çünkü onlar kanları kanlarımızdan olan Türklerdir, başka ne sebep arıyorsunuz?

Kıbrıs Türkleriyle alakamızın bundan ibaret olan mahiyetinin hangi şekillere taalluk edebileceğine gelince, biz sadece Kıbrıs Türklerinin müterakki dünya hayatına adım uydurmakta ağabeyleri olan Cumhuriyet Türkiye'si Türklerine imtisal etmelerini isteriz. İmparatorluktan ayrılan yerlerdeki bütün Türkler gibi Kıbrıs Türkleri dahi şimdiye kadar mahiyeti daha ziyade dini olan cemaat teşkilatı dairelerinde idare olunuyorlar. Bundan dolayı kendilerini asla ayıplamıyoruz. İnkılapçı Cumhuriyet Türkiye'si dahi mukaddes bir keyfiyet olan dini dünya işlerinden ayrıralı daha on beş yıl oldu olmadı gibi bireydir. O zamana kadar biz dahi milliyeti biraz, hatta birçok dinle karıktırıyorduk. Şimdi ise vicdan hürriyeti umumi kaidesi içinde dinlere de hürmetkar olmakla beraber milliyetçiliğin müstakil bir gurur olması lazım geldiğine inanıyoruz. Müftü efendi camilerle ve cemaatlerle meşgul oladursun, münevver Türk gençliği her yerde milli varlığın yükselmesini modern ve şuurlu bilgilere istinat ettirecektir. Misal diye aldığımız Kıbrıs Türklerinde ileri anlayış böyle bir kültür hayat ve hareketini görmek ve onların içtimai hayatlarının her safhasında bu yepyeni kültürle yükseldiklerini öğrenerek memnun ve müsterih olmak isteriz.

Ve bunu yalnız Kıbrıs Türklerinde değil, İmparatorluktan ayrılan yerlerin hangisinde ve nerelerinde Türkler varsa hepsinde aynı yeni hayatın uyanıp yürümeye başladığını bir an önce görmek en samimi emellerimizin ilklerindendir. Ağabey vaziyetinde Cumhuriyet Türkiye'si Türklerinin mesut vaziyetleri kendilerine, İmparatorluktan dökülüp kalan diğer Türk kardeşlerimizin hal ve şanlılarıyla, talihleriyle alakadar olmak vazifesini yükselttiğini dahi ilave edelim. Yeni Türk hayatının şiarı şuurlu, müterakki ve mütesanit bir milliyetçilik olacaktır (Nadi, Cumhuriyet, 1938.06.7)."

Yunus Nadi'nin yayımlanan bu yazısı Atatürk'ün dış Türkler politikasının esasları olan, Türk kültür dairesi içerisindeki topluluklarla, sosyal ve kültürel iletişimin güçlendirilmesi ve anavatanda gerçekleşen inkıpların dışarıdakilere de ulaştırılmasını göstermesi açısından son derece açık bir şekilde kaleme alınmıştı. Öyle ki Kıbrıs'ta bulunan İngiliz vali daha önce de ifade edildiği gibi bir süredir Ankara'nın Kıbrıslı Türklerle yaklaşmasının sonucunda adada ortaya çıkan milliyetçi söylemlerden rahatsız olmuştu. Üzerine de bu yazının hükümete çok yakın bir gazete de yayımlanması sonrasında gerekli önlemlerin alınması için doğrudan Londra'ya rapor göndermiştir. Vali adada milliyetçi uyanışın önlenmesi için gerekirse Türk makamları ile iletişime geçilerek konunun çözülmesini istemişti. Yunus Nadi'nin yazısından etkilenen bir diğer kesim ise Kıbrıs Türkleriydi. Bu yazı onları oldukça memnun etmişti. Türkiye'de bulunan bir Kıbrıslı Türk gazeteci aracılığıyla görüş ve düşüncelerinin Türk halkına ulaştırılmasını istediler. Bu doğrultuda Kıbrıslı Türklerin anavatanda yaşayan Türklerle karşı besledikleri sevgi ve saygı dolu hisleri de ifade eden görüşleri içeren bir yazı kaleme alındı. Bu yazıda şu hususlar dile getirilmişti;

"Vatandaşlarım bu şükran borcunu yerine getirmemi benden dilediler ve dediler ki:

Yaz, mağdur kardeşlerini Anavatana anlat. Ta ki anlaşılamamanın verdiği büyük ızdıraptan kurtulalım.

Anlaşılamamak. Ne feci bir nasipsizliktir. Fakat zannetmem ki vatandaşlarım, bu kara bahtsızlıktan -dedikleri gibi- nasibedar olmuş bulunsunlar. Onları Türkiye camiası içinde anlamayan, Anavatana bağlılıklarını candan takdir etmeyen acaba kaç kişi vardır?

Kıbrıs hususi muhabirinizin, her vesile ile yazıp gönderdiği ve bu sütunlarda okuduğumuz mektuplar, gafil padişahların idaresizlikleri yüzünden vatandan cüda düşmüş öz kardeşlerimizin Anavatana hayret edilecek derecede kuvvetli ve candan bağlılıklarını anlata anlata bitiremiyor.

Hamidiye mektep gemimizin, Mağusa'yı ziyareti esnasında yapılan tezahürat, her türlü tahminin fevkindedir. Yalnız..

Evet, yalnız, bugün onlar, o yetmiş bin Türk, teşkilatsız ve hi-mayesiz; şefkat ve alâkaya muhtaçtır... Onları anlıyoruz, onları seviyoruz, o kadar...

Eğer gazetemiz de olmasa, bu bikes kardeşlerimizin Anavatana sevgisiyle bazı ızdırapları, hariçte asla ma'kes bulamayacak... Çünkü ne arayanları var ne soranları...

Büyük dostumuz İngiltere devletinin, Kıbrıs'taki Türk ekalliye-tine muamelelerinde gittikçe artan bir hususiyet ve itina aranabilir. Lâkin onlarla daha evvel bizim alâkadar olmamız lazım gelmez mi? Anavatandan kendilerine ne derece sevgi gösterirsek onların Anava-tana sevgi ve rabitaları da o derece canlı ve daima hareketli olacak değil mi (Reşad, Cumhuriyet, 1938.07.10)?"

Dış Türkler politikası bağlamında Türkiye için Hatay ne kadar önemliyse Osmanlı'nın son yıllarında elden çıkmış Kıbrıs'ta o kadar değerli bir yerdi. Fakat bu politikanın uygulanması Atatürk'ün 1938 Kasım'ın da ölümüyle sekteye uğramıştır. Kıbrıslı Türklerde kendilerinin sorunlarıyla yakından ilgilenen Türkiye cumhurbaşkanının ölümüne çok üzülmüşler ve yas ilan etmişlerdir. Fakat bu ayrılık, onları anavatandan uzaklaştırmamış adeta daha da davalarına sahip çıkmalarını sağlamıştır (Gazioğlu, 2000, s. 312). Artık Dış Türkler politikası, Kıbrıslı Türkler için milli dava haline gelmiştir. Şimdi sıradaki mesele, Türkiye tarafından dışarıda geliştirilen bu politikanın ("Kıbrıs Türktür." Politikası) içeriye anlatılması ve Türkiye'deki halkın bu konuda bilinçlendirilmesine çalışılmasıdır. Bu ise II. Dünya Savaşı sonrası adada yaşanan olaylar sonrasında gerçekleşecektir.

Sonuç

Kıbrıs Adası 1878 yılında Rusya'ya karşı İngilizlerin yardımı alınması karşılığı Londra'nın geçici denetimine bırakıldığından itibaren, sorunların ve anlaşmazlıkların bir merkezi olagelmıştır. Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında İtilaf Devletleri çatısı altında karşı ittifakta yer almasıyla birlikte, jeostratejik konumu nedeniyle Britanya'nın ulus aşırı siyasetinde önemli bir mevki işgal eden Kıbrıs, İngilizler tarafından ilhak edilmişti. Savaş esnasında diplomatik protesto dışında, bir hamle yapamayan Osmanlı Devleti bu oldubittiği kabul etmek durumunda kaldı. Nitekim Birinci Cihan Harbi neticesinde Anadolu topraklarının işgale uğraması ile birlikte, anavatanın kurtuluşu öncelikli başarılması gereken sınavdı. Bu şartlar altında Kıbrıs Türkleri de adadaki varlıklarının sigortası olarak gördükleri, anavatandaki soydaşlarına yardım için kolları sıvamışlardı. Neticede Türk Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandı. Fakat Osmanlı Devleti'nden kalan birçok sorunun çözülmesi istikametinde çalışmalar yapılırken, Kıbrıs Adası'nın geleceği Ankara tarafından ihmal edilebilecek konulardan birisi olarak görünüyordu. Sonunda Lozan Antlaşması'nın 16 ve 20. Maddesi uyarınca Ankara, ada üzerindeki egemenlik dahil olmak üzere tüm haklarından vazgeçti. 1914 yılında yapılan ilhakı resmi olarak tanıdı. Böylece 1923 yılında cumhuriyet kurulduğu esnada, Ankara'nın Kıbrıs adasıyla resmi olarak hiçbir bağı kalmadı. Bu durum en başında anavatan ile ortak gelecek hayalleri kuran ada Türklerini oldukça üzen bir netice olmuştu.

Cumhuriyetin kurulması ile beraber 13 milyon nüfuslu yeni Türkiye öncelikli olarak dışarıda kalan, eski Osmanlı vatandaşı Türk soyluların anavatana gelmelerini teşvik eden içe dönük bir göç politikası uyguladı. Kıbrıs'ta yer alan Türklerde öncelikle bu politika bağlamında ve Lozan Antlaşması'nın da maddelerinden birisi olarak kabul edilen Türklerin Anadolu'ya göç etmesini öngören maddeye binaen anavatana göçe tabi tutuldular. Yeni Türk devleti öncelikle bu

göçü teşvik etti. Daha sonra ise, Atatürk'ün tasarladığı reformların ülke içerisinde kökleşmesiyle birlikte, anavatan dışında kalan Türklerinde aynı şekilde çağdaş uygarlık düzeyini yakalamasına katkı sağlamak adına içe göç politikasından vazgeçildi. Aksine Türklerin kendi bulundukları bölgelerde sosyal ve kültürel anlamda kimliklerini koruyarak varlıklarını idame ettirebilecekleri düşünülmeye başlandı. Bunun için ise, Osmanlı Devleti'nin Balkan, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu topraklarında kalmış olan, "Dış Türkler" in kimliklerini ve kültürlerini daha sağlam bir biçimde korumalarını sağlamak için Atatürk İnkılaplarının o bölgelerde de uygulanmasının yararlı olabileceği düşünülmeye başlandı. Bu şekilde diasporadaki Türklerle de Ankara'nın yakın ilişki kuracağı öngörüldü. Böylece Ankara tarafından Atatürk'ün sağlığı boyunca uygulanacak, milli sınırlar dışında kalan Türklerinde Ankara'nın reformlarını tatbik edeceği bir "Dış Türkler" Siyaseti şekillendi. İşte Kıbrıs Türkleri ile kurulan anavatan-yavru vatan diyalogu bu sürecin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. 1878'den itibaren Enosis hareketinin canlanmasına karşı, sayısal olarak azınlıkta kalan Kıbrıslı Türkler hem kendi kimliklerinin sağlamlaşması hem de daha güçlü bir yapı olarak Rumlarla mücadele etmek adına Ankara'nın önerdiği modern ve laik Türk kimliğini büyük bir memnuniyetle benimsemişlerdir.

Atatürk'ün sağlığı boyunca uygulamaya çaba sarf ettiği Dış Türkler politikası, Ankara ile imparatorluktan arta kalan ve coğrafyalarının uzağında yaşayan Türklerin anavatan ile bağ kurmalarını sağlamıştır. Cumhuriyetin kurucusunun ölümünden sonra dahi Ankara'nın çabasıyla Anadolu'daki Türkler gibi inkılapların ulaştığı diasporadaki Türkler çeşitli yollarla bu bağı güçlendirerek devam ettirdiler. Özellikle Kıbrıs'ta Enosis hareketinin canlanması sonrasında Ankara'nın desteğine daha çok ihtiyaç duyulması neticesinde, yavru vatandaki Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye ziyaretleri sıklaştı. Kıbrıslı Türk liderlerin yaptıkları Ankara ziyaretleri neticesinde, Türkiye ile yakın ilişkilerin kurulması sağlandı. Bu şekilde II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan, Atina destekli Enosis hareketinin baskısının en güçlü hissedildiği zaman, artık adadaki Türkler anavatandan beklenen desteği almış durumdaydılar. Atatürk'ün çabaları neticesinde önce kimliklerini benimseyen, daha sonra da teşkilatlanmalarını tamamlayan Kıbrıslı Türkler, 1950 sonrası Enosis'e karşı en güçlü şekilde mücadele etmeyi başaramışlardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Fon(F), Kutu(K), Gömlek(G), Sıra(S):

F: 30.10.00, K: 246, G: 667, S: 7

F: 30.10.00, K: 239 G: 617 S:3

F: 30.10.00, K: 84, G:554, S:2

F: 30.10.00, K:10, G:59, S:6

F: 30.10.00, K:83, G: 548, S:2

F: 30.10.00, K:124, G:886, S:14

F: 30.10.00, K:124, G:886, S:18

F: 30-10-0-0, K: 116, G: 810, S: 8

F: 30-10-0-0, K:247, G: 668, S: 4

Kitap, Makale ve Tezler

AKAR, R. (1981). *Atatürk'cü Kıbrıs Türkleri*. İstanbul: Veb Ofset İleri Matbaacılık A.Ş.

AKGÜN, S. (2006). "Atatürk İlke ve İnkılâplarının Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türk Kadınlarına Yansımaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XXII/64-65-66: 415-436.

- ALPARSLAN G. R. (2019). *Atatürk Döneminde Türkiye ve Kıbrıs Türkleri*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üni. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- ALTAN, M. H. (1997). *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması*. Ankara: KKTC Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- AN A. (1997). *Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması-Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci (1900-1942)*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- ANZERLİOĞLU, Y. (2006). "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri". *Bilig*. 39: 31-51.
- ATEŞİN, H. M. (1996). *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- BALABAN, N. (2006). *Millî Mücadelede Türk Basını*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BALYEMEZ, M. (2024). "Kıbrıs Türk Halkının Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile Milli Gün ve Sembollere Dair Hassasiyetleri (1919'dan Günümüze)". *Atatürk Yolu Dergisi*. 74: 45-70.
- Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938)* (2002). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- BERATLI, N. (2020). *Kıbrıslı Türk Siyasi Tarihi 1878-1983 Başlangıcından KKTC'ye*. İstanbul: Kalakedon Yayınları.
- BERKES, N. (ed.). (1959). *Turkish nationalism and western civilization: Selected essays of Ziya Gökalp*. Columbia University Press.
- BOYAR, E. – FLEET, K. (2005). "Making turkey and the Turkish revolution known to foreign nations without any expense: Propaganda films in the early Turkish Republic". *Oriente moderno*. XXIV/ 1: 117-132.
- BRYANT, R. (2004). *Imagining The Modern The Cultures Of Nationalism In Cyprus*. Londra: I.B. Tauris.
- ÇAĞLAYAN, P. (2013). *Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004)*. Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- ÇAKMAK, Z. (2008). "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. XIV/36: 201-223.
- DAĞISTAN, A. (2002). "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagavuz Türkleri". *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*. XVIII/54: 815-828.
- DAĞLIOĞLU, B. (2019). *1923-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- DEMİRYÜREK, M. (2006). "Sait Molla'nın Nice'te Yayımladığı Risale ve Tahlili". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XXII/64-65-66: 161-208.
- DENKTAŞ, R. (1997). *Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri*. İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- DENKTAŞ, R. (2005). *Korkot Deresi: Anılar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EMGİLİ, F. (2013). "Kıbrıs'tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923-1938)". *Karadeniz Araştırmaları*. XXXIV/39: 111-36.
- GAZİOĞLU, A. C. (2000). *Enosis Çemberinde Türkler*. Lefkoşa: CYREP.
- GÖNLÜBOL, M. – SAR, C. (1963). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- HABLEMİTOĞLU, N. (1999). "Kemal'in Öğretmenleri". *Yeni Hayat*. İstanbul: Kurtiş Matbaa.
- HALICI, Ş. (1998). *Yüzellilikler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Bölümü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- HILL, G. F. (1952). *A History of Cyprus: The Ottoman Province the British Colony 1571-1948 The Ottoman Province. The British Colony, 1571-1948*. C. 4. (ed. Sir Harry Luke). Cambridge University Press.
- İNAN, A. (1963). "Atatürk ve Dış Türkler". *Türk Kültürü*. II/13: 114-115.
- İSMAİL, S. – BİRİNCİ, E. (1989). *Atatürk döneminde Türkiye Kıbrıs ilişkileri: [1919-1938]*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KARAKOÇ, E. (2004). *Atatürk'ün Dış Türkler Politikası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KAYIRAN, K. (2024). "Yurtta Sulh'tan Cihanda Sulh'a: Atatürk Türkiye'si'nin Milletler Cemiyeti Tecrübesi (1932-1938)". *Cumhuriyet'in İnşası Atatürk Dönemi 1923-1938 Kuruluş İnşa Modernleşme*. (ed. Ahmet Oğuz-Alev Duran). Ankara: Sonçağ Akademi.
- KAYMAK, F. (1968). *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?*. (hızl. Müfide Zehra Erkin). İstanbul: Alpay Basımevi.
- KESER, U. (2008). "Hamidiye Zırhlısı: 1924 Karadeniz ve 1938 Kıbrıs Gezileri". *Sakarya Üni. Fen Edebiyat Dergisi*. X/1: 301-357.
- KIZILYÜREK, N. (2002). *Milliyetçilik Kısıracında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KODAZ, Y. (2019). *Hatay Sorunu, Atatürk ve Türk Kamuoyu (1936-1939)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KÜÇÜK C. (2005). "Mîsâk-ı Millî". *DİA*. C. 30. s. 173-175.
- LANDAU, J. M. (1995). *Pan-Turkism: From irredentism to cooperation*. Indiana University Press.
- MANİZE, D. (1975). *Kıbrıs Dün Bugün Yarın*. İstanbul: Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları.
- MERAY, S. L. – OLCAY, O. (2023). *Montrö Boğazlar Konferansı: Tutanaklar, Belgeler*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- NESİM, A. (1989). "Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılapları". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. V/ 14: 309-341.
- NESİM, A. (1990). *Kıbrıslı Türklerin Kimliği*. Ankara: KKTC Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- ÖZ, K. (2016) "Kıbrıs Türk Kimliğinin İnşasında Atatürk İlke ve İnkılaplarının Etkisi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. V/5: 1262-1291.
- PANTELI, S. (1984) *A New History of Cyprus: From the Earliest Times to the Present Day*. Londra: East-West Publications.
- SARAY, M. (1995). *Atatürk ve Türk Dünyası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SAYGILI, R. (2022). "Türk Vatandaşlık Siyasetini Yarım Kalan Bir Göç Hikâyesinden Değerlendirmek: Gagauzlar ve Türk Kimliği". *Akademik Hassasiyetler*. IX/18: 131-54.
- SONYEL, S. R. (1995). "İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türklerinin varlık savaşı (1878-1960)". *Belleten*. LIX/224: 133-188.
- ŞENER, B. (2014) "Türk Boğazları'nın Geçiş Rejiminin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Statüsü". *Tarih Okulu Dergisi*. 17: 467-493.
- TEKE, C. – AYDOĞAN, E. (2021). "Memduh Şevket Bey'in Tahran Büyükelçiliği Dönemi Türkiye-İran İlişkileri (1925-1930)". *Journal of Turkish Research Institute*. 72: 347-370.
- TABAK, H. (2017). *The Kosovar Turks And Post-Kemalist Turkey: Foreign Policy, Socialisation and Resistance*. Londra: I.B. Tauris.
- TUKİN, C. (1947). *Boğazlar Meselesi*. İstanbul: Üniversite Matbaacılık.
- UYAR, H. (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- UZER, U. (2010). *Identity and Turkish foreign policy: The Kemalist influence in Cyprus and the Caucasus*. Bloomsbury Publishing.

- YAMAÇ, M. (2023). "Atatürk Döneminin Son Kazanımı İskenderun Sancağı-Hatay". *Gazi Akademik Bakış*. XVII/33: 21-44.
- YILMAZ, H. (2024). "Napolyon Savaşları ve Osmanlı-Rus Harbi Sırasında Diplomasi: Sir Robert Adair'in İstanbul Büyükelçiliği (1808-1810)". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. VI/12: 565-584.
- YUCA, İ. S. (2023). "Erken Cumhuriyet Yıllarında Milli Vatandaşlığın Pekiştirilmesi: Vatandaşlıktan Çıkarılmalar (1923-1938)". *İçtimaiyat*, VII/1: 216-229.
- YURDAKUL, E. (2002). *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- YÜKSEL, D. Y. (2009). "Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi (1914-1958)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. VIII/18: 161-184.

Sürelî Yayınlar:

(1934.06.21). *Resmî Gazete*: 2733: 4003-4009.

NADİ, Y. (1938.06.7). "İmparatorluktan dökülüp kalan Türkler". *Cumhuriyet*: 1.

REŞAD, M. (1938.07.10). "Kıbrıslıların Derdi". *Cumhuriyet*: 4.

EXTENDED ABSTRACT

The Cyprus Question is one of the most significant issues that Turkish Foreign Policy has been dealing with in the last one hundred years and has been trying to find a solution through various methods. Cyprus Island has been one of the most critical regions that Ankara should pay attention to due to its geographical proximity to Anatolia and the presence of Turks living in it for centuries. Today, the developments in and around this island remain topical.

After the foundation of the Republic of Turkey, Cyprus came to the agenda of the Turkish government primarily as an island inhabited by 'foreign Turks.' Ankara's policy was primarily to ensure the loyalty of the Turkish Cypriots living in the island to the Motherland within the framework of the policy of foreign Turks. Following the establishment of the embassy in Nicosia in 1925, Cyprus entered Ankara's radar because of the adoption of cultural policies and its inclusion in the Turkish cultural circle. At first, Turkish Cypriots were considered as a group belonging to the Turkish diaspora, which was characterized as foreign Turks, who had stayed away from their homeland after the Ottoman Empire and were struggling for existence in their own territory. In this context, they were included in the social and cultural policies of Ankara for Turks in other peripheral countries.

Since the formation of the Republic, Atatürk's political approach has been to apply similar reforms, which he believed would help the Turkish nation to reach the level of modern civilization, to the Turkic communities within the Turkish cultural circle. In the context of these efforts, contact was also established with the Turkish Cypriots. For the Turkish Cypriot leadership on the island, who intended to maintain their existence by taking a strong position in the face of the Greek Cypriot Enosis struggle, it was a very crucial issue that the motherland tried to establish ties with them. In a sense, Turkish Cypriot leaders began to see the Kemalist reforms that were taking place in the motherland, which were gradually taking root, as one of the ways in which the island Turkishness could resist the Rum pressures. Hence, the motherland and the baby country were united on a mutual ideal. As a result of this common understanding, Turkish

Cypriots living on the island began to voluntarily accept all cultural and political policies inculcated and doctrinized from the motherland. In terms of the survival of Turkishness on the island, special attention was paid to the preservation of ties with the Republic of Turkey. Therefore, a secular Turkish nationalist, Kemalist revolutionary approach, which had already started to take root in Anatolia, began to take root in Cyprus.

With the emergence of the Cyprus Problem from the 1950s onwards, the people who would assume the leadership of the Turkish Cypriots have always arisen as the product of this point of view. In a nutshell, the Turkish Cypriot identity was constructed on the island as a reflection of Atatürk's reforms that emerged in the motherland. As a way, the relations of the Turkish Cypriots with the motherland have progressed by strengthening with strong ties from the very beginning. As a result of the emergence of the Cyprus Question, this situation will play an essential role in the easy adoption of Ankara's instructions and policies by the island Turks.